

УДК 374.379.8

«АВТОРСЬКА ШКОЛА» В СИСТЕМІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК МОЖЛИВІСТЬ РЕАЛІЗАЦІЇ ІДЕЇ НОВАТОРСТВА

Ірина Мосякова

*Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького***Анотація:**

Сьогодні в закладах позашкільної освіти необхідні кардинальні зміни для того, щоб кожна дитина мала можливість розвивати свої таланти. З огляду на це, у статті порушено проблему авторських шкіл у системі позашкільної освіти, які все більше набувають популярності в різних країнах світу завдяки новаторським підходам. Акцентовано не лише на питаннях управління закладами позашкільної освіти, а й на вивченні можливостей упровадження авторських шкіл, які повинні мати широку автономію в управлінні, що є для них особливо важливим. Висвітлено також питання проведення експериментальної роботи в закладах позашкільної освіти, наголошено на важливості якісних послуг для дітей і молоді, підкреслено необхідність активної співпраці адміністративних представників із широкими верствами суспільства.

Анотация:

Мосякова Ирина. «Авторская школа» в системе внешкольного образования как возможность реализации идеи новаторства.

Сегодня в учреждениях внешкольного образования необходимы кардинальные изменения для того, чтобы каждый ребенок имел возможность развивать свои таланты. Исходя из этого, в статье поднимается проблема авторских школ, которые в разных странах мира приобретают все большую популярность благодаря новаторским подходам. В исследовании акцентируется не только на вопросах управления учреждениями дополнительного образования, но и на изучении возможностей внедрения авторских школ, которые должны иметь широкую автономию в управлении, что для них особенно важно. Раскрывается также вопрос о проведении экспериментальной работы в учреждениях дополнительного образования, акцентируется внимание на важности качественных услуг для детей и молодежи, подчеркивается необходимость активного сотрудничества административных представителей с широкими слоями общества.

Resume:

Mosiakova Iryna. «Authorial school» in the system of extracurricular education as an opportunity to implement the idea of innovation.

Today, extracurricular education institutions need fundamental changes in order to have the opportunity to develop the talents of every child. Pupils of extracurricular educational institutions have such opportunities in experimental schools, which are gaining popularity in different countries of the world thanks to innovative approaches. The article emphasizes that the «authorial school» is an opportunity to implement the idea of innovation. It is proved that the authorial school contributes to the expansion of the socio-pedagogical function of the extracurricular education institution. At the same time, pedagogical goals become more tangible and are no longer expressed in the desire to make a child a dancer, aircraft model manufacturer, go-kart driver, computer user, wood carver or vocalist, but a developed personality. The article reveals the interpretation of the authorial educational institution. It is a set of the following components: the presence of the author, the leader of the teaching staff; the concept of «school» formulated by the author; exploratory nature of the activity, the implementation of the experiment; synthesis of worldview concept and innovative technologies; creative nature of life; involvement of teachers, students of extracurricular education and parents in the process of implementing the author's concept; stability of results. The study pays attention not only to the management of institutions of additional education, but also to the study of the possibilities of introducing authorial schools, which should have autonomy in management. Thus, the issue of authorial schools, the introduction of broad autonomy in extracurricular education institutions is important. The author of the article raises the issue of conducting experimental work in institutions of additional education, focuses on the importance of quality services for children and youth, emphasizes the need for active cooperation of administrative representatives with wide layers of society.

Ключові слова:

позашкільна освіта;
учнівська молодь;
дозвіллезнавство.

Ключевые слова:

внешкольное образование;
ученическая молодежь;
досуговоедение.

Key words:

extracurricular education; student youth; authorial school.

Постановка проблеми. Тенденції, що характеризують сучасну освітню систему в Україні, свідчать про потребу в учіннях, нових методологіях і технологіях якісного управління, в основі яких – принципи демократизації. Нові вимоги до якості надання освітніх послуг, зокрема й у закладах позашкільної освіти, передбачають створення необхідних умов для впровадження автономізації для їх подальшої діяльності, оскільки швидкість процесів в освіті, її цифровізація, діджиталізація вимагають ефективних дій з урахуванням оновлення освітнього простору нашої країни. У системі управління позашкільною освітою наш час висуває вимоги щодо їх активної співпраці з різними представниками соціуму, ініціативності в проведенні різноманітних програм як із державними, так і з приватними

зкладами, здатності до формування нових політик, а також планування та оцінки власної діяльності як суб'єктів освіти. Така системна діяльність відображається в міжнародних і державних нормативно-правових документах, концепціях, законах і має спиратися на ґрунтовні дослідження, у яких визначається мета, завдання, зміст, принципи, форми і методи практичної реалізації. Так, наприклад, ідеалами Європейської асоціації установ неформальної освіти для дітей та молоді (EAICY) проголошено демократію, гуманізм, свободу та рівність людей, а основними цінностями – якісну роботу з молоддю.

Можна констатувати, що сучасний спосіб управління закладом позашкільної освіти як адміністративна діяльність хоч і спрямований на задоволення дітей та молоді як споживачів

позашкільних освітніх послуг, все-таки є недостатньо чітким. Основні терміни, поняття, визначення мети, завдань, принципів, форм і методів управління в закладах позашкільної освіти потребують переоцінки. Багато закладів позашкільної освіти побудовані, ураховуючи принцип «згори вниз», тобто є ієрархічними, і робота зі споживачами позашкільних освітніх послуг хоч і сприймається як конче необхідна, проте не за своїм змістом, а здебільшого як операційна. Саме тому можна вести мову лише про умовне управління, що відрізняється від приватних закладів освіти, які сьогодні здебільшого є доволі сильними конкурентами в галузі надання позашкільних освітніх послуг. Ситуація ускладнюється тим, що для позашкільної освіти характерне суттєве скорочення досліджень з проблем їх політичного, соціально-економічного розвитку, що майже вилучило стратегічні й оперативні політики та їх вплив на подальший розвиток закладів позашкільної освіти, і багато науковців, що вивчають проблеми позашкільної освіти, переорієнтовані на методичні аспекти виховної роботи зі здобувачами позашкільної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній системі закладів позашкільної освіти накопичено багато ідей, що реалізуються в досвіді впровадження в їх роботу авторських шкіл і пов'язані з автономізацією їхньої діяльності. Так, філософсько-педагогічні аспекти цієї проблеми розкрито в площині «позашкільна освіта – учнівська молодь», що висвітлено в роботах зарубіжних (Т. Левовіскі [9], К. Сміш [10], П. Фордхам [11] та ін.) та українських учених (В. Андрущенко [1], В. Кремень [3], О. Мармаза [5] та ін.).

Обґрунтування державного регулювання закладів позашкільної освіти відображено в працях українських учених з теорії і практики управління, зокрема тієї їх частини, що присвячена збереженню потенціалу цих закладів, їх навчальної, виховної та дозвілєвої діяльності (Р. Науменко [6], Л. Яременко [8] та ін.). Звернемо в цьому контексті увагу й на праці вчених-педагогів (О. Богомислов [2], О. Литовченко [4] та ін.). Основну увагу вчених, що висувають ідеї ефективної діяльності закладів позашкільної освіти, зосереджено на вдосконаленні здібностей особистості, розвитку творчих сил як основної мети, формуванні свідомого ставлення до вибору подальшої професії, досвіду громадської, екологічної, спортивної, художньо-естетичної, мистецької, дослідницької діяльності, історії дозвілєзнавства та тенденціях конструювання життєтворчих практик у розвитку здобувачів позашкільної освіти. Результати цих та інших

досліджень є підґрунтям для системного вивчення проблеми новаторства в авторських школах у сучасних умовах.

Формулювання цілей статті. Мета статті: розкрити концепт «авторська школа» та визначити напрями покращення роботи позашкільних закладів освіти в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для освітніх політиків, управлінців та експертів є два безпрограшних способи самоствердження – реставрувати освітню систему минулого і фантазувати на тему освіти майбутнього.

Освіту майбутнього обговорювати вже не так безпечно, як 30 років тому, на зорі незалежності, оскільки, на відміну від освіти минулого, майбутнє не просто настане, воно настане ще за нашого життя. Точніше, воно вже настало.

Майбутнє принципово непередбачуване, але ніхто не знімає із закладу позашкільної освіти завдання допомогти дітям зорієнтуватися й визначитися зі своїми вподобаннями в житті – у непередбачуваному, невизначеному житті, яке стрімко змінюється.

Складність освітньої політики у сфері позашкільної освіти нині полягає в тому, щоб точно встановити потребу сьогодення як майбутнього, що зароджується. Тому для експертного аналізу ситуації в позашкільній освіті, оцінки того, що відбувається в закладі позашкільної освіти, намірів і дій чиновників МОН важливо не піддаватися політиканству і спекуляції.

Ефективність освітньої політики залежить від того, наскільки органічно культурно-історичний хід розвитку позашкільної освіти в Україні пов'язується з сьогодинішнім станом суспільства, економіки, держави і готує майбутній крок розвитку. Саме освітня політика перебуває в зоні найближчого розвитку закладів позашкільної освіти.

Позашкільна освіта розвивається не тільки під впливом зовнішніх факторів – децентралізації, економіки, технології, демографії. У позашкільній освіті є внутрішні закони розвитку: діти сьогодні зовсім не ті, що були раніше.

Внутрішні закони розвитку закладу позашкільної освіти визначають зміни відносин: на зміну традиційності приходить необхідність моделювання. Змінилася система цінностей – на чільне місце виходить мета розвитку дитини, модернізація змісту позашкільної освіти – і вже не тільки зміст навчальних програм з позашкільної освіти, а й особисті якості, компетенції вихованців (учнів), слухачів доповнюють палітру позашкільної освіти.

Сплеск освітніх інновацій в 90-х роках минулого століття став свідченням готовності педагогічного співтовариства до глибинних змін в освіті, до утвердження нових пріоритетів у державно-громадській освітній політиці. Освітні ініціативи були висунуті не державою («згори»), а суспільством («знизу»). Минув час – і хвиля інновацій докотилася й до позашкільної освіти. Слушним є зауваження О. Хомерікі про те, що «“наказові” алгоритми відійшли в минуле, і сьогодні початку реформ передусє широка наукова й політична дискусія для виникнення консенсусу щодо їх найвищих цілей і запланованих моделей та засобів. Організатори реформ припинили нехтувати пріоритетами всього населення й навчилися залучати до їх реалізації широку громадськість, науковців із різних галузей знань, учителів і викладачів, учнів та студентів, їхніх батьків, журналістів, представників об’єднань бізнесменів, професійних спілок тощо. Єдиний шлях досягнення такої мети – повільний і законодавчий» [7, с. 104–105].

Система позашкільної освіти є унікальним соціально-педагогічним інститутом. Для багатьох дітей заняття в позашкільних закладах стають згодом справою всього життя. Позашкільна освіта, за своєю суттю, розвивається як демократична відкрита соціально-педагогічна система і має дуже потужний потенціал щодо підготовки дітей і підлітків до життєвого самовизначення. Вона функціонує не просто для того, щоб зайняти вільний час школярів, хоча і це важливо як для розвитку особистості загалом, так і для виконання завдань профілактики девіантної поведінки дітей та молоді.

У процесі засвоєння навчальних програм із позашкільної освіти в дітей формується ціннісне ставлення до здоров’я, сім’ї, навколишнього світу, історії, освіти, професійної діяльності; а також такі принципово важливі для особистісного становлення якості, як мобільність і комунікативність, формується соціальна компетентність, особистісна позиція; потреба в саморозвитку й готовність до самореалізації та інтеграції в культуротворчий процес.

«Авторська школа» виступає як інституційне поняття та являє собою експериментальний заклад освіти, діяльність якого будується на основі провідних психолого-педагогічних і організаційно-управлінських концепцій, розроблених окремим автором або авторським колективом. Такі «школи» є феноменом інноваційної освітньої практики. Суть експерименту в «авторських школах» полягає

в пошуку нових цілей освіти, нового змісту освіти і технологій.

Моделювання «Авторської школи» в системі позашкільної освіти не було простою зміною назви закладу позашкільної освіти. Це було принципове оновлення різних сфер життєдіяльності закладу, що виявилось в ряді позитивних тенденцій, які стосуються організаційних аспектів діяльності, і, насамперед, зміни змістовного складника, що сприяє розширенню простору самореалізації особистості.

«Авторська школа» в системі позашкільної освіти дає змогу для реалізації ідеї новаторства. Вона сприяє розширенню соціально-педагогічної функції закладу позашкільної освіти. У цьому разі розвиток особистості стає метою позашкільної освіти, сприяє формуванню соціальної компетентності дітей і юнацтва та набуттю соціального досвіду. А педагогічні цілі стають більш відчутними й виражаються вже не в прагненні зробити з дитини танцюриста, виробника авіамоделей, водія картингу, користувача комп’ютера, різьбяр по дереву або виконавця-вокаліста. Педагогічні цілі спрямовані на задоволення запитів держави, суспільства, замовників позашкільних освітніх послуг із формування всебічно розвиненої особистості в умовах свободи вибору кожного здобувача позашкільної освіти.

Інноваційна діяльність Центру творчості «Шевченківець» м. Києва як школи життєтворчості являє собою систему взаємопов’язаних цілей і засобів їх досягнення. Вона забезпечує ефективне виконання конкретного завдання з моделювання авторського закладу освіти, вираженого в кількісних і якісних показниках, і веде до інновації. Педагогічні інновації припускають використання в роботі закладу позашкільної освіти оновлених педагогічних технологій, методів і форм організації освітнього процесу, тобто цілеспрямовані дії, завдяки яким відбувається перетворення освітнього середовища, змінюється на краще наявна система, реалізуються прагнення до більш високої якості освітньої діяльності.

Із чого все починалося? Усе починалося з проблеми. Коли педагогічний колектив виявляє невідповідність бажаного і дійсності, він стикається з проблемою. Педагогічні спостереження, діагностика наявної педагогічної дійсності, вивчення науково-методичної та нормативної літератури допомагає педагогам отримати вихідні фактичні дані про реальний стан такого педагогічного явища, як авторська модель закладу позашкільної освіти. Коли команда педагогів зіставляє ці дані з тим

«бажаним», яке повинно бути, виникає ідея. Ідея про те, як змінити реальність і наблизити її до бажаного. Ідея – це думка про шляхи та способи перетворення вихідної ситуації на плановану, це дієва єдність сьогодення і майбутнього, це думка, що спонукає до дії. Якщо ця думка оригінальна й веде до нової якості або більш раціонального виконання, то це та «іскра», те джерело, з якого починається педагогічна творчість. Так у нас зародилася творча педагогічна новація, за яку ми дякуємо Іванові Гнатовичу Єрмакову, а саме – за його наукове надбання – технологію життєтворчості. Попри те, що він розглядає її застосування в межах системи загальної середньої освіти, ми все-таки наважуємося твердити, що для закладів позашкільної освіти життєтворчість є тим благодатним джерелом, яке підживлює глибинні можливості позашкільної освіти.

Отримавши свідчення про авторську концепцію і модель Центру творчості «Шевченківець» як школи життєтворчості особистості, команда однопідприємців узялася до реалізації на практиці авторської ідеї, що і стало методологією досягнення успіху, мистецтвом керівництва і координації зусиль людей із використання ресурсів і застосування здобутків сучасної педагогічної та психологічної науки, інформаційних технологій для успішного досягнення цілей за результатами, часом, якістю тощо.

За всіма ознаками, сукупність яких відображає трактування авторського закладу освіти, а саме: наявність автора, лідера педагогічного колективу; сформульована автором концепція «школи»; пошуковий характер діяльності, здійснення експерименту; синтез світоглядної концепції та інноваційних

технологій; творчий характер життєдіяльності; залучення педагогів, здобувачів позашкільної освіти та батьківської громадськості до процесу реалізації авторської концепції; стійкість і стабільність результатів – Центр творчості «Шевченківець» став успішним учасником експериментально-дослідної роботи Інституту модернізації змісту освіти.

Наша експериментальна робота спирається на педагогічні закономірності освітньої діяльності, і саме тому ми вважаємо, що культура авторства, розвиток автономізації в позашкільних закладах освіти передбачає виконання специфічної професійної діяльності – управління не лише освітньо-культурними, а й культурно-дозвілєвими процесами. Отже, йдеться про культуру освітньої та дозвілєвої діяльності, яку слід розвивати як цілісну систему, що рефлексивно пов'язана з різними галузями життя – як минулого і сучасного, так і майбутнього.

Висновки. З огляду на викладене вище, вважаємо, що для досягнення високого рівня роботи закладів позашкільної освіти важливо розв'язати такі проблеми: забезпечення можливості отримання здобувачами освіти якісних позашкільних освітніх послуг, зміна підходів до впровадження нових авторських ідей з урахуванням проведення експериментальних досліджень, адже заклади позашкільної освіти сьогодні є частиною глобальних потоків, спрямованих на розкриття альтернативних культурних практик освіти, де основну увагу приділено практикам формування соціабельності, на які, як на рух, пов'язаний із особистим вибором дітей та молоді, чинять вплив різноманітні освітні політики.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В. П. Роздуми про освіту: Статті. Нариси. Інтерв'ю. Київ: Знання України, 2008. 819 с.
2. Богомислов О. Позашкільні навчальні заклади у системі техніко-технологічної підготовки молоді. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2015. Вип. 51. С. 22–26.
3. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні: інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. Київ: Грамота, 2005. 448 с.
4. Литовченко О. В. Виховний потенціал позашкільних навчальних закладів: рівні реалізації виховних можливостей. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць. Ін-т проблем виховання АПН України*. Кіровоград: ТОВ «Імекс-ЛТД», 2010. Вип. 14. Кн. I. С. 220–229.
5. Мармаза О. І. Менеджмент в освіті: дорожня карта керівника. Харків: Основа, 2007. 448 с. (Серія «Адміністратору школи»).
6. Науменко Р. Державне регулювання позашкільної освіти в умовах модернізації системи освіти в Україні. *Вісник Національної академії державного управління*. 2009. Вип. 4(32). С. 246–253.

References

1. Andrushchenko V.P. (2008). Reflections on education: Articles. Draw. Interview. Kyiv: Knowledge of Ukraine. 819 p. [in Ukrainian]
2. Bogomyslov O. (2015). Extracurricular educational institutions in the system of technical and technological training of youth. Scientific journal of NPU named after MP Drahomanov. Series 5. Pedagogical sciences: realities and prospects. Vip. 51. P. 22–26. [in Ukrainian]
3. Kremen V.G. (2005). Education and science in Ukraine: innovative aspects. Strategy. Realization. Results. Kyiv: Gramota. 448 p. [in Ukrainian]
4. Litovchenko O.V. (2010). Educational potential of out-of-school educational institutions: levels of realization of educational opportunities. Theoretical and methodological problems of education of children and students: coll. science. works. Institute of Education Problems of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. Kirovograd: Imex-LTD LLC. Issue. 14. Book. I. P. 220–229. [in Ukrainian]
5. Marmaza O.I. (2007). Management in education: a road map of the head. Kharkiv: Osнова. 448 p. (Series "School Administrator"). [in Ukrainian]
6. Naumenko R. (2009). State regulation of out-of-school

7. Хомерікі О. А. Автономія вищих навчальних закладів у сучасних соціально-економічних реаліях: конкурентні війни або трамплін для стрибка? *Грані*. 2015. № 1(117). С. 103–108.
8. Яременко Л. Позашкільна освіта як навчальна, виховна і дозвілсва діяльність. *Вища освіта України*. 2012. Вип. 4. С. 52–58.
9. Fordham P. E. «Informal, non-formal and formal education programmes» in YMCA George Williams College ICE301 Lifelong Learning Unit 2, London: YMCA George Williams College, 1993.
10. Lewowicki T. Interdyscyplinarność pedagogiki – tradycja i współczesność, problemy i szanse. *Interdyscyplinarność pedagogiki i jej subdiscipliny*. Wydawnictwo Naukowe Instytutu Technologii Eksploatacji, 2013. S. 17–31.
11. Smith K. Non-formal education. *The informal education homepage, first listing*: July 1996. Last update: February 05, 2009. URL: <http://www.infed.org/biblio/bnonfor.htm/06.04.2009> (дата звернення: 15.10.2020).
7. Homeriki O.A. (2015). Autonomy of higher education in modern socio-economic realities: competitive wars or a springboard to jump? *Grani*. № 1 (117). P. 103–108. [in Ukrainian]
8. Yaremenko L. (2012). Extracurricular education as an educational, upbringing and leisure activity. Higher education in Ukraine. Ed. 4. P. 52–58. [in Ukrainian]
9. Fordham P. E. (1993). «Informal, non-formal and formal education programs» in YMCA George Williams College ICE301 Lifelong Learning Unit 2, London: YMCA George Williams College. [in English]
10. Lewowicki T. (2013). Interdisciplinarity of pedagogy - tradition and community, problems and opportunities. Interdisciplinarity of pedagogy and its subdisciplines. Wydawnictwo Naukowe Instytutu Technologii Eksploatacji. P. 17–31. [in Polish]
11. Smith K. (1996). Non-formal education. The informal education homepage, first listing: July 1996. Last update: February 05, 2009. URL: <http://www.infed.org/biblio/bnonfor.htm/06.04.2009> (access date: 15.10.2020). [in English]

Відомості про автора:**Мосякова Ірина Юліївна**

mosyakova@ukr.net

Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького
вул. Гетьманська, 20, м. Мелітополь,
Запорізька обл., 72312, Україна

doi: 10.33842/2219-5203-2020-1-24-87-91

*Матеріал надійшов до редакції 16. 08. 2020 р.**Прийнято до друку 02. 10. 2020 р.***Information about the author:****Mosiakova Iryna Yuliivna**

mosyakova@ukr.net

Bohdan Khmelnytsky Melitopol
State Pedagogical University
20 Hetmans'ka St., Melitopol,
Zaporizhzhia region, 72312, Ukraine

doi: 10.33842/2219-5203-2020-1-24-87-91

*Received at the editorial office 16. 08. 2020.**Accepted for publishing 02. 10. 2020.*